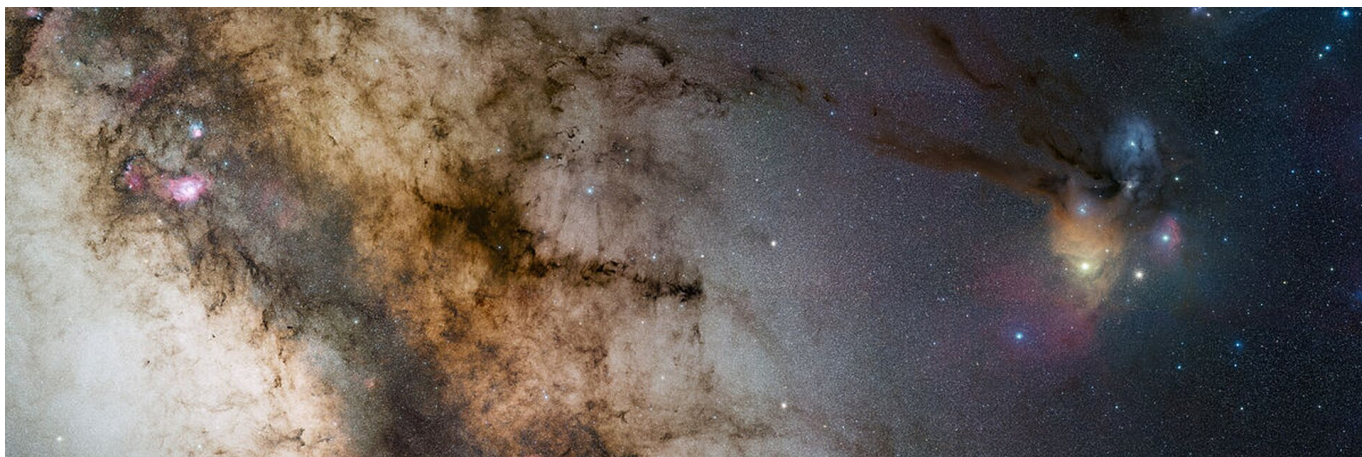

Postulaty Koła Wiedeńskiego

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Schemat](#)
- [Audiobook](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Carnap Rudolf, *Język fizyczny jako uniwersalny język nauki*, tłum. L. Kopciuch, A. Koterski.
- Carnap Rudolf, *Pisma semantyczne*, tłum. T. Ciecierski, M. Poręba, M. Sala, B. Stanosz.
- Moritz Schlick, *Zwrot w filozofii*, [w:] Barbara Markiewicz, *Od Nietzschego do filozofii współczesnej. Wybór tekstów*.

Postulaty Koła Wiedeńskiego

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

Moritz Schlick, który przejął katedrę postulującego jedność nauk Ernsta Macha i „rozkreślił” Koło Wiedeńskie, był przeświadczony, że w filozofii nastąpił ostateczny przełom. Walkę systemów uznał za zakończoną. Wiedeńczycy odrzucili pytania o możliwości poznania, uznając, że poznawalne jest to co da się wyrazić w języku i tylko o to można pytać w sposób sensowny. Filozofia odrzuciła metafizykę i stała się metodą badania wypowiedzi.

Twoje cele

- Poznasz zarys programu Koła Wiedeńskiego.
- Scharakteryzujesz program filozoficzny przedstawicieli Koła Wiedeńskiego na gruncie języka.
- Przeanalizujesz postulaty Koła Wiedeńskiego dotyczące uniwersalnego języka nauki i ustanowienia filozofii jako metody analizy języka.
- Opiszysz dokonania Rudolfa Carnapa w badaniu logicznej składni języka.

Przeczytaj

Program i postulaty

Filozofowie Koła Wiedeńskiego nie stworzyli jednego spójnego systemu ani ruchu filozoficznego. Łączył ich raczej wspólny program badawczy oraz niechęć do jałowej spekulacji metafizycznej. **Program Koła Wiedeńskiego** da się zawrzeć w następujących dwu postulatach:

- stworzyć uniwersalny język nauki, który mógłby stanowić fundament postulowanej już przez Ernsta Macha jedności wszystkich nauk;
- ufundować filozofię jako metodę analizy języka.

Efektom pierwszego postulatu są badania logiczne i semantyczne, natomiast drugiego – rozrachunek z dotychczasową tradycją filozoficzną, odrzucenie większości jej pytań i tez jako błędnie postawionych oraz ograniczenie filozofii wyłącznie do badania wypowiedzi języka nauki oraz języka potocznego.

Rudolf Carnap

Jako najważniejszego współtwórcę oraz reprezentanta Koła Wiedeńskiego podaje się zazwyczaj **Rudolfa Carnapa** (1891–1970) – niemieckiego filozofa, matematyka i [logika](#). Carnap pozostawał pod dużym wpływem prac Fregego i Russella. Studiował fizykę, matematykę oraz teorię poznania w Jenie. Pracował na uczelniach w Wiedniu, Pradze, a po roku 1935 – w Chicago oraz Los Angeles. W swych pracach koncentrował się głównie na próbie przełożenia jak największej ilości zagadnień na język logiki. Był jednym z najważniejszych rzeczników pozytywizmu logicznego oraz nieprzejednanym krytykiem wszelkiej postaci [metafizyki](#) w filozofii.

Za najważniejsze jego prace uważa się: *Problemy pozorne w filozofii. Obce elementy psychiki a spór o realizm* (1928), *Przewyciężenie metafizyki przez logiczną analizę języka* (1931), *Logiczna składnia języka* (1934), *Znaczenie i konieczność* (1947).

Tautologia

Tautologia (z gr. *tautos* 'ten sam', *logos* 'rozumowanie, mowa') – w językoznawstwie oznacza wypowiedź, która zawiera (umyślnie lub nie) wyrażenia o pokrywających się znaczeniach, np.: „Geneza i pochodzenie tego zjawiska...”. W logice po raz pierwszy tego terminu użył Ludwig Wittgenstein w *Traktacie logiczno-filozoficznym* – tautologia to zdanie, które ze względu na swoją konstrukcję jest zawsze prawdziwe, np. „Teraz pada albo nie pada deszcz”.

Skoro Koło Wiedeńskie nie wypracowało jednej [doktryny](#), to za jego spuściznę można uznać tematy i problemy badawcze podejmowane przez poszczególnych przedstawicieli. Przykładem może tu być słynny spór o **zdania protokolarne**.

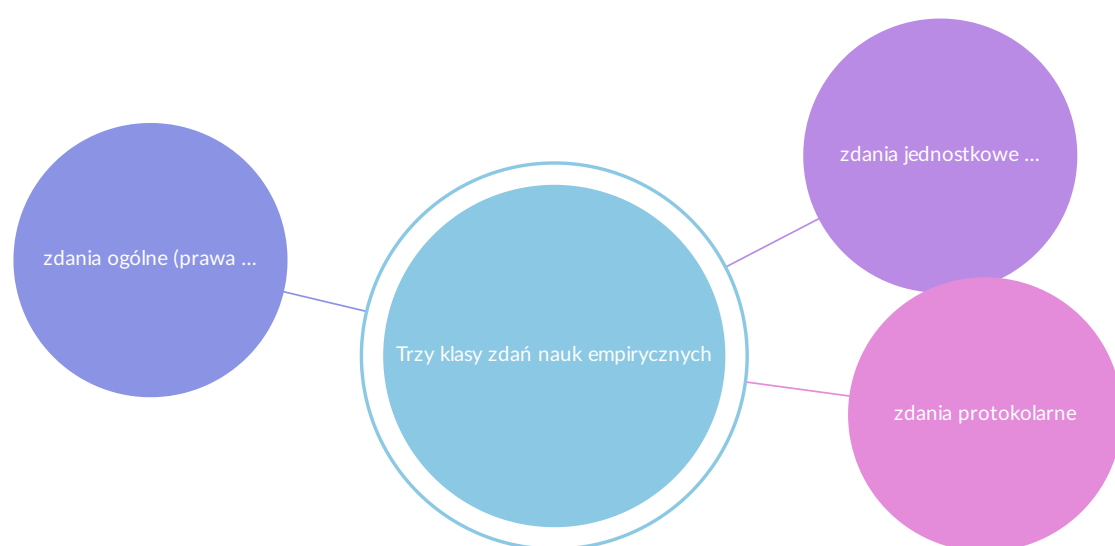
W poszukiwaniu odpowiedzi na pytanie o to, czego możemy być pewni, Wiedeńczycy powrócili do stanowiska Hume'a, starając się je doprecyzować. Hume uznał, że istnieją tylko dwa rodzaje zdań pewnych: zdania o faktach i zdania analityczne (np. logiczne czy matematyczne). Kant dorzucił później jeszcze jeden rodzaj zdań, które określił mianem zdań syntetycznych *a priori* – są to zdania pewne, mimo że ani nie są logicznymi [tautologiami](#), ani nie pochodzą z doświadczenia. Wiedeńczycy odrzucili stanowisko Kanta jako metafizyczne, twierdząc dalej, że istnieją tylko prawdy formalno-logiczne (tj. takie, które są tautologiami) i faktyczne (zdania o faktach). Stanowisko takie określa się dziś mianem [empiryzmu logicznego](#). O ile kryterium formalno-logiczne (tautologia) wydawało się wszystkim jasne, o tyle przedmiotem dyskusji Koła stało się pytanie o to, jakie to są zdania o faktach. W rozprawie z 1931 r. Carnap określił je mianem protokolarnych – nazwa ta pochodzi od zapisu przebiegu doświadczenia naukowego, tj. właśnie protokołu. Carnap podał też przykładowy źródłowy zapis protokolarny:

” Rudolf Carnap

Język fizyczny jako uniwersalny język nauki

Przebieg eksperymentu: w tych a tych miejscach znajdują się ciała o takich a takich cechach [...]; teraz tutaj wskazówka na 5, jednocześnie tam iskra i trzask, potem woń ozonu.

Chodzi więc o takie zdania, określane także jako **sprawozdawcze** lub **bazowe**, które w sposób całkowicie wierny oddają przebieg danego zdarzenia, czyli faktu empirycznego. Wiedeńczycy spierali się także o to, czy wszystkie zdania rejestrujące w prosty sposób prywatne doświadczenia mogą stanowić podstawę twierdzeń nauki. Carnap uściślał, że tylko te, które da się przełożyć na zdania fizyczne, tj. dotyczące stanów ciała. Carnap wyróżnił trzy klasy zdań w naukach empirycznych.

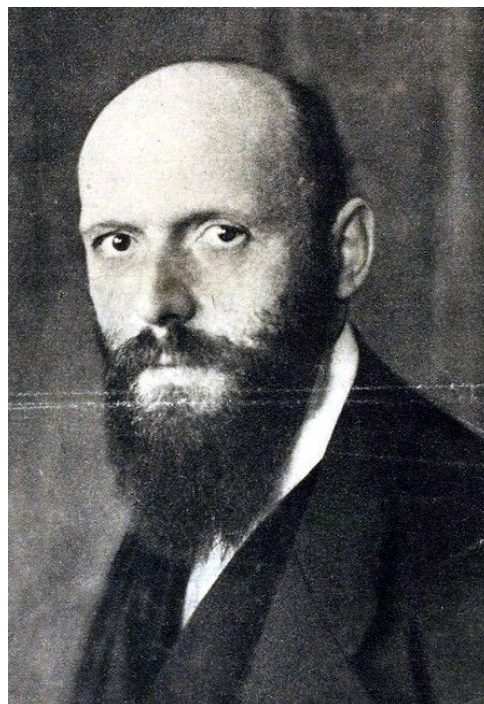

Zdania ogólne i jednostkowe są hipotezami

– mają sens pod warunkiem, że są weryfikowalne, tj. że da się pomyśleć i przeprowadzić taki eksperyment (protokół zdarzenia), który pozwalałby sformułować zdania protokolarne, czyli zdania o faktach, potwierdzające te hipotezy. Mówiąc prościej: według neopozytywistów, tylko takie zdania o faktach są sensowne, które da się

przełożyć na prawdopodobne zdania o faktach (zdania protokolarne). Jeśli zatem spotykamy piękną neopozytywistkę i wypowiadamy pod jej adresem zdanie: „Kocham panią”, to ona musi uznać to zdanie za pozbawione sensu, gdyż jest ono nieweryfikowalne. Musimy przełożyć nasze zdanie na zdanie typu: „Kiedy panią widzę, mam podwyższone ciśnienie”. To ostatnie zdanie jest zdaniem jednostkowym, które da się przełożyć na zdania protokolarne. Ale czy mówiąc, że kogoś kochamy, mamy rzeczywiście na myśli to, że skacze nam ciśnienie? Neopozytywista odpowie, że nawet jeśli mamy coś innego na myśli, to jest to zupełnie bez sensu, jeżeli nie da się tego przełożyć na język fizyczny (tj. na zdania o faktach).

W pracach Wiedeńczyków bardzo wyraźna jest tendencja, by tradycyjne dociekania natury ontologicznej zastąpić rozważaniami problemów składni. Carnap stwierdził istnienie wielu obszarów rzeczywistości: przedmiotów fizycznych, psychicznych, umysłowych. W każdym z tych obszarów co innego uznane jest za podstawowy przedmiot (przedmiot fizyczny, przeżycie psychiczne, pojęcie matematyczne). Nie faworyzował żadnego z tych obszarów i twierdził, że każdemu z nich odpowiada inny język przedmiotowy. Zamiast tego dążył do stworzenia jednego [metajęzyka](#), pozwalającego skutecznie analizować języki przedmiotowe oraz dokonywać przekładu z jednego języka na drugi. Takim językiem okazuje się [syntaktyka](#) (logiczna składnia języka), na gruncie której język pojmowany jest jako określony system reguł. Carnap wymienił dwa rodzaje reguł: logiczne (ustalają, jak dane zdanie należy przekształcić, żeby uzyskać inne zdanie, np. reguły wynikania) i gramatyczne.

Otto Neurath

Pod adresem tak sformułowanej koncepcji inni przedstawiciele Koła Wiedeńskiego, zwłaszcza Otto Neurath, wysuwali wiele zarzutów. Neurath dowodził, że nie jesteśmy w stanie skonstruować całkowicie neutralnego języka wiernie opisującego fakty. Dodawał też, że nie chodzi o same fakty, lecz o sposób używania języka, o spójną strukturę gramatyczną i zasady formułowania zdań opisowych (zadaniem filozofa jest ich sformułowanie).

Źródło: <https://commons.wikimedia.org/>, domena publiczna.

Po opracowaniu takiego syntaktycznego metajęzyka Carnap, wraz z innymi Wiedeńczykami, ogłosił, że wszelkie sensowne problemy filozoficzne dotyczą składni – a więc na drodze analizy składni języka można je rozstrzygnąć. Żeby to lepiej wyjaśnić, wyróżnił trzy rodzaje zdań:

zдания наук эмпиричных
przedmiotowe, jednostkowe, ogólne i protokolarne – odnoszą się one do faktów, przypisują pewnym rzeczom określone własności czy stany, np.: „Ta róża jest czerwona”;
пseudопредметовые
синтактические

Syntaktyka

Obok pragmatyki i semantyki **syntaktyka** jest jednym z trzech głównych działów semiotyki, czyli ogólnej teorii znaków, w szczególności wyrażen językowych. Zajmuje się formalnymi relacjami zachodzącymi między różnymi wyrażeniami językowymi. Chodzi o takie relacje jak implikacja czy reprezentacja stałych przez zmienne. Zdania o charakterze semantycznym, o których piszą m.in. Carnap czy Neurath, to takie zdania, które stwierdzają coś na temat relacji między różnymi wyrażeniami językowymi. Na przykład zdanie: „Implikację wyraża się w języku m.in. za pomocą sformułowania «jeśli... to...»” ma charakter syntaktyczny.

Odnosnie tego trzeciego przypadku Carnap wyjaśnia dobitnie:

” Rudolf Carnap

Pisma semantyczne,

Być rzeczywistym, w sensie naukowym, znaczy być elementem systemu. Zatem, pojęcie to nie może być sensownie stosowane do samego systemu.

Innymi słowy, Wiedeńczycy uważali, że zdania klasycznej ontologii są zdaniami quasi-syntaktycznymi. W ten sposób zredukowali ontologię do syntaktyki.

Słownik

doktryna

(łac. *doctrina* – nauczanie, wiedza) system poglądów, twierdzeń i założeń z określonej dziedziny wiedzy

empiryzm

(gr. *émpeiros* – doświadczony) fil. kierunek w teorii poznania wywodzący poznanie ludzkie z doświadczenia zmysłowego, zewnętrznego lub wewnętrznego

fizykalizm

jeden z głównych postulatów neopozytywizmu związany z zasadą „jedności nauki”, głoszący sprowadzenie terminów wszystkich nauk empirycznych do języka fizyki, np. twierdzeń psychologii do twierdzeń o stanach fizycznych organizmu (R. Carnap, O. Neurath, M. Schlick)

hipoteza

(gr. *hypothesis* – przypuszczenie) założenie oparte na prawdopodobieństwie, wymagające sprawdzenia

logika

(gr. *logike(technē)* – powód) dyscyplina naukowa zajmująca się regułami poprawnego myślenia i wnioskowania

metafizyka

(gr. *ta meta physika* – to, co jest po fizyce) dział filozofii zajmujący się bytem jako takim – jego podstawowymi własnościami, leżącymi u podstaw świata, który jest

nam dostępny poprzez doświadczenie zmysłowe

metajęzyk

(gr. *meta* – po) język służący do opisu i analizy innego języka

syntaktyka

(gr. *syntaksis* – zestawienie, uszeregowanie) dział semiotyki badający wzajemne stosunki i właściwości budowy wyrażeń języka w procesie porozumiewania się ludzi

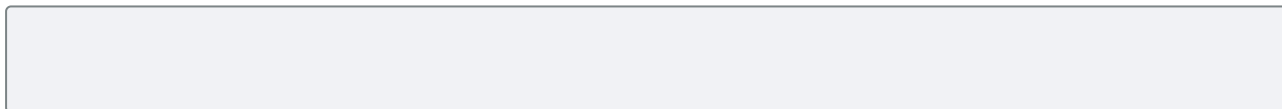
tautologia

(gr. *tauto* – to samo + *logos* – słowo) wypowiedź, w której wyraz określający nie wzbogaca treści wyrazu określanego, powtarza ją; zdanie, którego prawdziwość wynika z samej jego struktury

Schemat

Polecenie 1

Zapoznaj się ze schematem, a następnie scharakteryzuj podstawowe założenia filozoficzne członków Koła Wiedeńskiego.

1

Wejście do wydziału matematyki
Uniwersytetu Wiedeńskiego przy ulicy
Boltzmanngasse 5, miejsce spotkań Koła
Wiedeńskiego

CC BY-SA 4.0, autor: Institute Vienna Circle, Wikimedia
Commons

2

Moritz Schlick, założyciel Koła Wiedeńskiego
domena publiczna, Wikimedia Commons

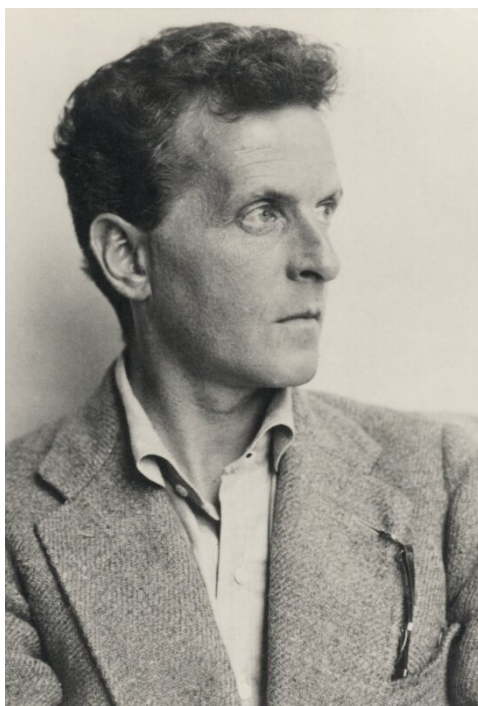
Koło Wiedeńskie, *Der Wiener Kreis*, nazwa przyjęta przez grupę filozofów i uczonych (głównie matematyków, logików i fizyków) skupionych wokół seminarium filozoficznego Moritza Schlicka prowadzonego od 1922 r. na uniwersytecie w Wiedniu.

3

Właściwa działalność Koła Wiedeńskiego przypada na 1929–38. Zapoczątkował ją manifest filozoficzny *Wissenschaftliche Weltauffassung Der Wiener Kreis* (1929). Przedstawiciele Koła Wiedeńskiego głosili program walki z metafizyką, postulaty empiryzmu, fizykalizmu i jedności nauki, oraz ograniczenia filozofii do analizy języka nauki; poglądy członków Koła Wiedeńskiego zyskały sobie zwolenników w Berlinie (Der Berliner Kreis, m.in. H. Reichenbach), na uniwersytetach angielskich i wśród przedstawicieli lwowsko-warszawskiej szkoły filozoficznej i stały się punktem wyjścia filozofii neopozytywizmu. Od

1930 r. Koło Wiedeńskie wydawało własne czasopismo „Erkenntnis” oraz serię «Schriften zur Wissenschaftlichen Weltauffassung»; jego działalność została przerwana wskutek faszyzacji Austrii i przyłączenia jej (1938) do Niemiec; członkowie Koła Wiedeńskiego wyemigrowali, głównie do Wielkiej Brytanii i Stanów Zjednoczonych.

4

Ludwig Wittgenstein zajmował się przede wszystkim językiem i logiką. Dzięki wczesnym pracom został okrzyknięty „ojcem chrzestnym” neopozytywizmu.
domena publiczna, Wikimedia Commons

5

W skład grupy wchodził: Gustav Bergmann, Rudolf Carnap, Philipp Frank, Hans Hahn, Tscha Hung, Victor Kraft, Karl Menger, Richard von Mises, Marcel Natkin, Otto Neurath, Olga Hahn-Neurath, Theodor Radakovic, Rose Rand oraz Friedrich Waismann.

Na poglądy filozoficzne członków Koła nie miały wpływu miały Ludwig Wittgenstein, który pojawiał się na niektórych spotkaniach. Bliskie kontakty z Kołem utrzymywali także polscy filozofowie ze szkoły lwowsko-warszawskiej: Alfred Tarski, Kazimierz Ajdukiewicz, Leon Chwistek, Stanisław Leśniewski, Jan Łukasiewicz oraz Tadeusz Kotarbiński. Warto wspomnieć również o dużym wpływie Karla Poppera na recepcję myśli wiedeńczyków.

6

Licencja: Pixabay, domena publiczna

Uczestnicy ruchu widzieli w swoich działaniach (zapoczątkowaniu empiryzmu logicznego) przełom podobny do kopernikańskiego. Pogląd ten nie przetrwał: już w połowie lat 30. ambicje członków ruchu osłabły, a różnice poglądów między nimi pogłębiły się. W latach 50. XX w. nikt z wiedeńczyków nie chciał już nazywać siebie empirystą logicznym. Dekadę później wykazano zasadniczą błędność podstawowych założeń całego programu.

Założenia członków Koła Wiedeńskiego to przede wszystkim:

7

- oparcie całej wiedzy na danych empirycznych i odrzucenie wszystkiego co nie znajduje oparcia w faktach empirycznych.
- opisanie tej wiedzy językiem matematyczno-logicznym.
- sprowadzenie wszystkich nauk do fizyki, lub przynajmniej zastosowanie w nich technik badawczych i opisu matematycznego wziętych z fizyki – dotyczy to nawet takich nauk jak psychologia i ekonomia.

8

Podział sądów

Zastosowanie tych pozornie prostych założeń do współczesnej wiedzy i wzięcie pod uwagę wszystkich zastrzeżeń do empiryzmu, które narosły od czasów Hume'a i Milla okazało się jednak zadaniem karkołomnym. Pomocą miał tu być nowy podział sądów, zrywający z systemem wprowadzonym przez Kanta, który „odczarowywał” „magiczność” matematyki. Zdaniem członków Koła w prawdziwej, rzetelnej wiedzy – a więc takiej, która mówi coś o realnym świecie – występują tylko dwa rodzaje sądów:

– **Sądy formalno-logiczne**, które nie mówią niczego o zewnętrznym świecie, zajmują się jakby wyłącznie same sobą, są więc czystymi tautologiami. Są one tylko językiem, który można sobie dowolnie konstruować i dostosowywać do własnych potrzeb. Nie wypowiadają się one ani na temat jakichkolwiek bytów idealnych w rozumieniu platońskim ani na temat rzekomych „jedynie słusznych” form poznania w sensie kantowskim. Jedynym warunkiem poprawności tych sądów jest ich wewnętrzna niesprzeczność i nic poza tym. Sądami tymi zajmuje się logika i matematyka, które w gruncie rzeczy są tożsame i można je do

siebie nawzajem sprowadzić (prace Russella i Whiteheada). W tym ujęciu w pewności sądów matematycznych nie ma niczego magicznego – są one po prostu tautologiami, więc z definicji są zawsze prawdziwe.

– **Sądy sprawozdawcze**, które po prostu stwierdzają występowanie faktów empirycznych oraz wynikające z tych faktów wnioski. Na ich bazie, stosując dowolny wewnętrznie niesprzeczny język, konstruuje się teorie, grupujące i porządkujące zbiory sądów sprawozdawczych. Teorie są więc tylko złożonymi, sformalizowanymi wnioskami z obserwowanych faktów i niczym więcej. W tym ujęciu oczywiste jest, że sądy sprawozdawcze są poprawne jeśli odzwierciedlają fakty, a teorie są poprawne jeśli ich język jest niesprzeczny oraz jeśli są weryfikowalne (czyli można podać konkretne, empiryczne fakty dowodzące słuszności tych teorii). Pojęcie weryfikowalności empirycznej stało się więc równoważne pojęciu jakiegokolwiek sensu. Jeśli jakaś teoria czy sąd mają mieć jakikolwiek sens faktyczny to muszą być weryfikowalne. Wszystkie pozostałe są albo tautologiami, albo w ogóle nie mają żadnego sensu.

Polecenie 2

Zastanów się i napisz, dlaczego członkowie Koła Wiedeńskiego chcieli opisać dostępną wiedzę językiem matematyczno-logicznym.

Audiobook

Polecenie 1

Wysłuchaj audiobooka, a następnie wypisz trzy przykładowe zdania, które przedstawiciele Koła Wiedeńskiego uznałyby za pseudoprzedmiotowe.

Audiobook można wysłuchać pod adresem: <https://zpe.gov.pl/b/PAqR4HhhO>

Moritz Schlick

Zwrot w filozofii

Jakie pytania mają sens?

Przekonany jestem, że uczestniczymy w ostatecznym przewrocie w filozofii i że mamy pełne prawo uważać bezowocną walkę systemów za zakończoną. Twierdzę, że współczesność posiada środki, aby wszelki tego rodzaju spór stał się zasadniczo zbędny, idzie tylko o zdecydowane ich stosowanie.

Środki te zostały stworzone bez rozgłosu, niedostrzegalnie dla większości nauczycieli i pisarzy filozoficznych i w ten sposób powstała sytuacja, jakiej nigdy nie było. Zrozumieć, że jest to naprawdę sytuacja wyjątkowa i że zwrot ma charakter definitywny, można tylko wtedy, gdy po zapoznaniu się z nowymi drogami i z celem, do którego prowadzą, spogląda się wstecz na wszelkie usiłowania, które uchodziły kiedykolwiek za filozofię”.

Drogi te wywodzą się z *logiki*. [...] Myśl, że to, co logiczne, jest w pewnym sensie czymś czysto formalnym, wypowiadano często i od dawna, a mimo to nie było naprawdę jasności co do istoty czystych form. Punktem wyjściowym dla wyjaśnienia tej sprawy jest fakt, że każde poznanie jest wyrażeniem, przedstawieniem. Wyraża ono fakt, który jest w nim poznany, a może się to dziać

na wiele różnych sposobów, w dowolnym języku i za pomocą dowolnych systemów znaków. *Skoro wszystkie możliwe sposoby przedstawienia wyrażają rozmaicie jedno i to samo poznanie, musi być między nimi coś wspólnego i jest to ich forma logiczna.*

Tak więc wszelkie poznanie jest poznaniem jedynie dzięki swej formie, dzięki niej przedstawia ono poznane fakty, samej formy natomiast nie można przedstawić. O nią chodzi w poznaniu, wszystko pozostałe jest nieistotnym i przypadkowym materiałem wyrażania, podobnie jak np. atrament, którym napisano zdanie.

Ta prosta teza posiada następstwa ogromnej wagi. Dzięki niej można przede wszystkim pozbyć się wszystkich tradycyjnych problemów „teorii poznania”. Miejsce rozważań o ludzkich „możliwościach poznawczych” zajmują rozważania o istocie wyrażenia, przedstawienia, tzn. o każdym możliwym „języku” w najogólniejszym sensie tego słowa. Pytania o „wartość” i „granice poznania” odpadają. Poznawalne jest wszystko, co da się wyrazić, i tylko o to można w sensowny sposób pytać. Nie ma zatem żadnych pytań, na które zasadniczo nie ma odpowiedzi, żadnych zasadniczo nierozwiązywalnych problemów. Pytania, o których dotychczas tak mniemano, nie są prawdziwymi pytaniami, lecz bezsensownym stekiem słów, które wprawdzie sprawiają wrażenie pytań, ponieważ na pozór czynią zadość regułom gramatyki, w rzeczywistości jednak składają się z pustych dźwięków, ponieważ wykraczają przeciw głębokim, wewnętrznym regułom składni logicznej, które odbyła nowa analiza.

Ilekoć istnieje sensowny problem, można teoretycznie zawsze wskazać sposób jego rozwiązania, i wtedy okazuje się, że podanie tego sposobu pokrywa się w zasadzie ze wskazaniem sensu, natomiast w praktyce opis tego sposobu mogą uniemożliwić oczywiście różne okoliczności, np. niedostateczne uzdolnienia ludzi. Akt weryfikacji, który rozwiązuje problem ostatecznie, ma zawsze ten sam charakter — oznacza pojawienie się pewnego określonego stanu rzeczy, który konstatuje się przez obserwację, przez bezpośrednie przeżycie. W ten sposób ustala się prawdziwość (lub fałszywość) wszelkiej wypowiedzi, zarówno w życiu codziennym, jak i w każdej nauce. Nie ma innego sprawdzenia i potwierdzenia prawdy niż przez obserwację i nauki empiryczne. Każda nauka (jeśli przez to słowo rozumieć treść, a nie ludzkie poczynania do jej osiągnięcia) jest pewnym systemem treści poznawczych, tzn. prawdziwych zdań empirycznych, a ogół nauk wraz z wypowiedziami życia codziennego składa się na system poznania. Nie ma poza

nim odrębnej dziedziny prawd „filozoficznych”, filozofia jest systemem zdań, nie jest nauką.

Czym jest zatem? Wprawdzie nie nauką, lecz czymś tak wielkim i o takim znaczeniu, że i na przyszłość, tak jak niegdyś, zasługuje na miano królowej nauk. Nie jest nigdzie napisane, że królowa nauk sama musi być nauką. Widzimy w niej – i to określa pozytywnie wielki zwrot zachodzący we współczesności – nie system poznania, lecz system aktów. Jest to działalność, za pomocą której ustalamy czy odkrywamy sens wypowiedzi. *Filozofia wyjaśnia zdania, nauki je weryfikują*. Badają one prawdziwość wypowiedzi, filozofia natomiast bada, co one znaczą. Istotę, duszę i ducha nauki stanowi naturalnie to, co ostatecznie zdania jej mają znaczyć, działalność filozoficzna jest więc alfą i omegą wszelkiego poznania naukowego. Przeczuwano to słusznie, mówiąc, że filozofia stanowi zarówno podstawę, jak i ukoronowanie gmachu nauki. Błędne natomiast było przekonanie, że fundament ten zbudowany jest ze „zdań filozoficznych” (zdań teorii poznania) oraz że kopułą wieńczącą gmach są też zdania filozoficzne (tzw. metafizyczne). [...]

Jednym z najcięższych błędów minionych czasów było przekonanie, że istotny sens i ostateczną treść można sformułować w wypowiedziach, a zatem można przedstawić w poznaniu. Był to błąd „metafizyki”. W celu, do którego dążyli metafizycy, zawarta była sprzeczność [...] chcieli oni wyrazić w poznaniu treść czystych jakości („istotę” rzeczy), a więc wyrazić to, co niewyrażalne. Jakości nie można wyrazić, lecz tylko doznać w przeżyciu, poznanie nie ma tu nic do roboty.

Tak więc metafizyka upadła nie dlatego, że rozwiązanie jej zadania jest zamierzeniem, któremu umysł ludzki nie podoła, jak sądził Kant, lecz dlatego, że zadanie takie nie istnieje. Wraz z odkryciem, że sposób stawiania pytań był fałszywy, cała historia sporów metafizycznych staje się zrozumiana.

Źródło: Moritz Schlick, *Zwrot w filozofii*, [w:] Barbara Markiewicz, *Od Nietzschego do filozofii współczesnej. Wybór tekstów*.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Polecenie 2

Czym, według Moritza Schlicka, jest filozofia? Odpowiedz własnymi słowami.

Ćwiczenie 1

Wybierz poprawne zakończenie zdania. Według Moritza Schlicka poznanie jest możliwe...

- ☐ dzięki matematyce i fizyce.
- ☐ dzięki formie logicznej.
- ☐ dzięki różnorodności wyrażania.
- ☐ dzięki czysto formalnym zdaniom logicznym.
- ☐ dzięki wyrażaniu i przedstawianiu.

Ćwiczenie 2

Wybierz wszystkie poprawne dokończenia zdań. Do postulatów Koła Wiedeńskiego nie należał...

☐ postulat, by zanalizować i opisać „byt sam w sobie”.

☐ postulat o zbadaniu prawdziwości zdań syntetycznych *a priori*.

☐ postulat, by stworzyć uniwersalny język nauki, który byłby fundamentem jedności wszystkich nauk.

☐ postulat, by ufundować filozofię jako metodę analizy języka.

☐ postulaty, by odrzucić większość pytań filozoficznych jako błędnie postawionych.

Dla nauczyciela

Autor: Ewa Orlewicz

Przedmiot: Filozofia

Temat: Postulaty Koła Wiedeńskiego

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

II. Elementy historii filozofii.

10. Pozytywizm. Uczeń:

1) zna w zarysie historię myśli pozytywistycznej od encyklopedystów francuskich do Koła Wiedeńskiego;

4) prezentuje poglądy wybranego XX-wiecznego filozofa nauki;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele operacyjne. Uczeń:

- omawia zarys programu Koła Wiedeńskiego;
- charakteryzuje program filozoficzny przedstawicieli Koła Wiedeńskiego na gruncie języka;
- analizuje postulaty Koła Wiedeńskiego dotyczące uniwersalnego języka nauki i ustanowienia filozofii jako metody analizy języka;
- opisuje dokonania Rudolfa Carnapa w badaniu logicznej składni języka.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- z użyciem komputera;
- rozmowa kierowana;
- praca z multimedium;
- audiobook.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Nauczyciel prosi uczniów o zapoznanie się z medium w sekcji „Schemat”.

Faza wprowadzająca:

1. Po zalogowaniu na platformie nauczyciel prezentuje (na tablicy interaktywnej lub za pomocą rzutnika) temat lekcji oraz cele zajęć. Omawia lub ustala razem z uczniami kryteria sukcesu.

Faza realizacyjna:

1. **Praca z tekstem.** Uczniowie przystępują do cichego czytania tekstu e-materiału. Indywidualnie zapoznają się z treścią w sekcji „Przeczytaj” i zapisują w zeszycie minimum pięć pytań do tekstu. Uwaga: każde z pytań musi rozpoczynać się od słowa „dlaczego”. Następnie zadają swoje pytania dowolnie wybranej osobie z klasy i odpowiadają na nie. Nauczyciel może wybrać jedno z pytań do zadania domowego.
2. **Praca z multimedium.** Nauczyciel wyświetla materiał z sekcji „Schemat”, a następnie czyta polecenie *Scharakteryzuj podstawowe założenia filozoficzne członków Koła Wiedeńskiego*. Uczniowie wykonują zadanie w parach. Następnie wybrana osoba prezentuje propozycję odpowiedzi, a pozostali uczniowie ustosunkowują się do niej. Nauczyciel w razie potrzeby uzupełnia ją, udzielając uczniom informacji zwrotnej.
3. **Praca z multimedium nr 2.** Uczniowie wspólnie z nauczycielem zapoznają się z nagraniem zamieszczonym w zakładce „Audiobook”. Następnie wykonują polecenie nr 1: *Wypisz trzy przykładowe zdania, które przedstawiciele Koła Wiedeńskiego uznałyby za pseudoprzedmiotowe*.

Faza podsumowująca:

1. Na koniec zajęć nauczyciel raz jeszcze wyświetla na tablicy interaktywnej lub przy użyciu rzutnika temat lekcji i cele zawarte w sekcji „Wprowadzenie”.
W kontekście wyświetlonych treści prosi uczniów o rozwinięcie zdania: Na dzisiejszych zajęciach nauczyłem się...

Praca domowa:

1. Zastanów się i napisz, dlaczego członkowie Koła Wiedeńskiego chcieli opisać dostępną wiedzę językiem matematyczno-logicznym.

Materiały pomocnicze:

- Buczyńska H., *Koło Wiedeńskie: początek neopozytywizmu*, Warszawa 1960.
- *Naukowa koncepcja świata: Koło Wiedeńskie*, red. A. Koterski, Gdańsk 2010.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

- Uczniowie mogą wykorzystać medium w sekcji „Schemat” do przygotowania się do lekcji powtórkowej.